

DE ROUWMANTELS VAN 1995 EN 1996

Ger Beumeler, Vlinderwerkgroep IVN Maas en Niers, Pr. Beatrixstraat 24, 6591 EX Genneep

Rouwmantel, een naam die eigenlijk wat triest overkomt, maar wie het geluk heeft ooit een Rouwmantel te zien zal daar zeker niet rouwig om zijn. Het is een vlinder die zonder meer prachtig is om te zien, alleen al door zijn grootte een opvallende verschijning. Een donkerbruine grondkleur met een lichtgele vleugelrand, die in het voorjaar verbleekt tot vuilwit, maakt de soort onmiskenbaar. Daar was hij dan in 1995. Jarenlang slechts een incidentele waarneming en in 1995 zag ik er zomaar 5 nabij Bergen. In heel Nederland waren er dat jaar honderden waarnemingen.

KORTE TYPERING

De Rouwmantel is een vlinder van bosranden, grote open plekken en brede wegen in bossen. Het verspreidingsgebied van de Rouwmantel omvat geheel Europa tot Azië en Noord-Amerika (BINK, 1992). Rouwmantels zijn echte trekvlinders. Ze kunnen grote afstanden overbruggen en zijn niet gebonden aan een klein gebied. Ze overwinteren als vlinder in holle bomen, houtwallen, schuren, grotten en andere plekken waar ze in weg kunnen kruipen. In het voorjaar gaan de vlinders op zoek naar een partner. Hoe dit bij Rouwmantels precies gaat is niet bekend. Een theorie is dat mannetjes aan de rand van het bos wachten op een vrouwtje dat rondzwerft en toevallig langskomt. Na de paring ontwikkelen de eitjes zich in het lichaam. De vlinders moeten daarom voedsel tot zich nemen, wat ze vaak doen door het drinken van het sap van bloedende berken. De eitjes worden in kransen afgezet op wilg, berk of Ratelpopu-

lier; vaak is dit een alleenstaande boom of struik. In één krans zitten 200 tot 300 eitjes. Na ongeveer 19 dagen komen de eitjes uit, waarna de rupsen beginnen te vreten. Ze doen dit in grote groepen bij elkaar, waardoor duidelijke vraatplekken ontstaan. Om zeker te weten dat het om Rouwmantelrupsen gaat moet men wachten tot de rupsen wat groter zijn. Determinatie is dan niet moeilijk, want de rupsen zijn zeer opvallend: ze zijn zwart met rode vlekken op de rug. Na ongeveer 45 dagen verspreiden de rupsen zich om zich te gaan verpoppen. De poppen hangen aan een tak of twijg. Na een dag of 17 komen de nieuwe vlinders tevoorschijn. Deze vlinders zullen ongeveer 300 dagen leven (VELING, 1996b).

STATUS: UITGESTORVEN

Helaas zal niet iedereen deze vlinder in Ne-

derland kunnen bewonderen. Tot begin jaren zestig was de Rouwmantel nog regelmatig te zien, vooral van de Veluwe kwamen veel waarnemingen. Na die tijd was er een vrij plotselinge achteruitgang te constateren (TAX, 1989). Het is niet precies bekend wat hiervan de oorzaak is. Er is een theorie dat slechte zomers en harde winters een oorzaak kunnen zijn; ook de periode waarin het erg nat of zeer koud is kan een rol spelen (JANSS, 1993). In de jaren '60 tot 1995 zijn er nog maar weinig waarnemingen gedaan, zo weinig zelfs dat de vlinder op de rode lijst van uitgestorven vlinders terecht is gekomen (VAN OMMERING *et al.*, 1995). Voor de rode lijst geldt dat een soort is uitgestorven als hij gedurende de afgelopen tien jaar geen populatie in Nederland heeft gehad. Er kunnen dus nog wel zwervers worden waargenomen die uit het buitenland komen.

ZOMER 1995

Dat er nog waarnemingen gedaan kunnen worden bleek in de zomer van 1995 (VAN SWAAY, 1995). Op 23 juli kwam er een melding uit Putten en op 29 juli van de Boschplaat op Terschelling. Op zich heel gewoon, want er zijn elk jaar wel enkele meldingen. Na deze eerste meldingen volgden meer briefjes en telefoontjes, soms een paar, dan weer wat meer. In de tweede week van augustus kwamen er steeds minder meldingen. Het was echter nog niet over, want er volgde nog een aantal pieken. Er zijn enkele duidelijke pieken te onderscheiden. Het hoogste aantal Rouwmantels werd gezien op 3 augustus, vooral op Texel en Terschelling. Deze waarnemingen werden gedaan na een periode van warm weer met oostenwind. Hierna nam het aantal meldingen af. Op 14 augustus werd nog maar één Rouwmantel gezien. De tweede golf liep tot 23 augustus. Ook nu liep het aantal meldingen terug tot bijna nul. Op 27 augustus werden nog maar twee exemplaren gezien. Begin september was de laatste golf die daarna langzaam afzwakte. Tot begin oktober werden hierna nog Rouwmantels gezien.

In totaal waren er in 1995 circa 1200 waar-

Rouwmantel (foto: De Vlinderstichting/Peter Verbeek).

Rouwmantel rups (foto: De Vlinderstichting/Joop Schaffers).

nemingen, de meeste van boven de grote rivieren. In Limburg zijn echter ook Rouwmantels gemeld en wel in Molenhoek, Weert, Maastricht, Baarlo, Kerkrade, Nationaal park de Hamert, Trintelen, Heerlen en Eys. De herkomst van deze Rouwmantels is nog onduidelijk. Alle gegevens kunnen en zullen gebruikt worden om hierover een beeld te vormen

VOORJAAR 1996

Het blijkt dat er Rouwmantels zijn die de winter hebben overleefd: er werden in het voorjaar zo'n 300 vlinders gemeld. Het wachten was op de rupsen. Er is zelfs een prijsvraag uitgeschreven om mensen te stimuleren goed uit te kijken naar rupsenpopulaties (VELING, 1996a). Velen zijn daarna op zoek geweest naar vraatplekken en rupsen (zie korte typering). Helaas zijn er geen bevestigde waarnemingen gedaan, zodat de prijs niet is uitgedeeld.

In het voorjaar waren er Limbursse waarnemingen uit Bergen (5), Heyenrath, Pietersberg, Wijlre, Heukelom, Maastricht, Beek en Weert. Vooral de

waarneming uit Bergen was bijzonder, omdat het 5 Rouwmantels op één plek betrof. Deze waarneming werd gedaan op 25 maart 1996 door de vlinderwerkgroep van het IVN Maas en Niers. De vlinders vlogen op de Bergerheide in de luwte van enkele stuifduinen. In de buurt bevindt zich een ven met daaromheen nogal wat wilgen en berken. Misschien dat deze Rouwmantels daar vandaan zijn gekomen.

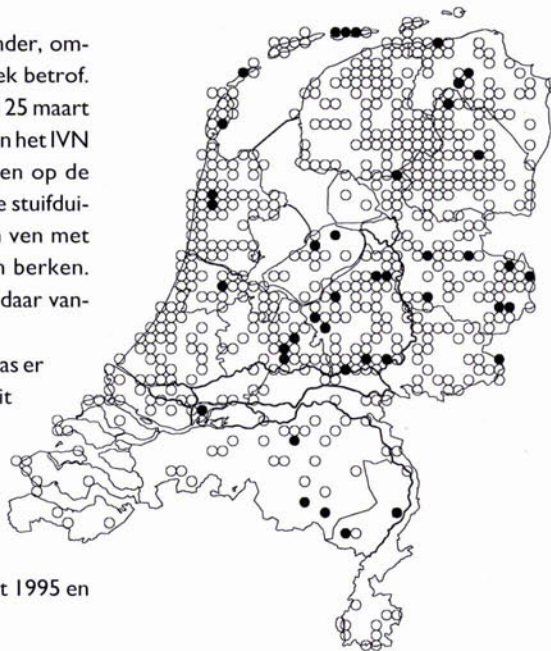
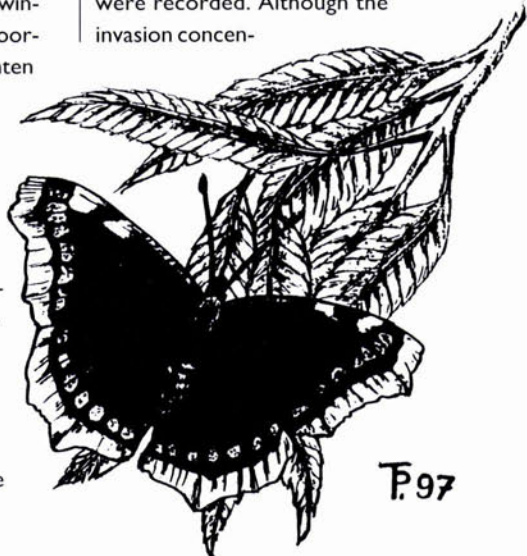
Wat verse Rouwmantels betreft was er in Limburg slechts één melding uit Baarlo. Ook uit de rest van Nederland waren er weinig meldingen van verse vlinders. Er zijn dus waarschijnlijk weinig Rouwmantels tot voortplanting gekomen. In figuur 1 zijn de waarnemingen uit 1995 en 1996 weergegeven.

Vermoedelijk zal de soort zich niet in Nederland weten te vestigen. Voor Limburg zal dit zeker onwaarschijnlijk zijn, gezien het kleine aantal waargenomen verse Rouwmantels. Toch is de hoop nog niet helemaal weg, omdat er in maart 1997 toch weer Rouwmantels zijn gezien en wel in Amsterdam, Appingedam en Gorinchem. Dus wie weet.

SUMMARY

CAMBERWELL BEAUTIES IN 1995 AND 1996

The Camberwell beauty is officially listed as extinct in the Netherlands. In 1995, however, there was an invasion of the species, and some hundreds of them were recorded. Although the invasion concen-

FIGUUR 1. Waarnemingen van de Rouwmantel in Nederland in 1995 en 1996.

○ = waarnemingen zomer/najaar 1995 en voorjaar 1996.

● = waarnemingen zomer/najaar 1996 (verse Nederlandse vlinders).

trated in the northern parts of the country, some specimens were also seen in Limburg. It was unclear at the time whether this species could settle in new populations or whether it would disappear again. Some specimens did hibernate and were seen in the spring of 1996, but no caterpillars were found. Nevertheless, new-born Camberwell beauties did appear in the summer of 1996, but only one such specimen was found in Limburg. Therefore it is unlikely that this species will form permanent populations in Limburg.

LITERATUUR

- BINK, F.A., 1992. Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schuyt en Co, Haarlem.
- JANSS, G., 1993. De Rouwmantel, ooit algemeen, nu zeldzaam. *Vlinders* 8(4):22-24.
- OMMERING, G. VAN, I. VAN HALDER, C.A.M. VAN SWAAY & I. WYNHOFF, 1995. Bedreigde en kwetsbare dagvlinders in Nederland. Rapport 18. IKC, Wageningen.
- SWAAY, C. VAN, 1995. Moet de Rouwmantel van de Rode lijst? *Vlinders* 10(4):16-19.
- TAX, M.H., 1989. Atlas van de Nederlandse dagvlinders. Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- VELING, K., 1996a. Op zoek naar Rouwmantelrupsen. *Vlinders* 11(2):24.
- VELING, K., 1996b. Is de Rouwmantel terug. *De Natuurgids* 34(4):100.